

TOMASZ WIELEBSKI
Diecezjalne i parafialne struktury komunijne w Polsce

Obecnie Kościół w Polsce kończy realizację drugiego etapu trzyletniego programu duszpasterskiego „Kościół domem i szkołą komunii” (2010–2013). Głównym celem realizacji tego etapu, któremu nadano hasło „Kościół naszym domem”, było tworzenie i ożywianie działalności różnorodnych struktur komunijnych w diecezjach i parafiach¹. Rozpoczęcie kolejnego roku pracy pod hasłem „Być solą ziemi” nie oznacza, że proces przekształcania Kościoła we wspólnotę jest już zakończony. Ciągłe trzeba podejmować działania służące urzeczywistnieniu tego, co należy do istoty Kościoła, który w zamyśle Bożym jest i ma się stawać *communio*. Jak podkreślał Jan Paweł II w liście *Novo millennio ineunte*², w procesie rozwoju istoty i przestrzeni wspólnotowej Kościoła należy wykorzystywać *struktury aktywnej współpracy przewidziane przez prawo kanoniczne, takie jak rady kapłańskie i duszpasterskie* (NMI 45).

W nawiązaniu do tej wypowiedzi podejmiemy refleksję, w której najpierw przedstawione zostaną struktury komunijne diecezji i parafii w perspektywie życia Kościoła w Polsce. Następnie, szukając teologicznych i prawnych podstaw ich aktywności, odwołamy się do kościelnego Magisterium, aby później ukazać pewne kierunki działań, zmierzające do urzeczywistnienia wspólnotowego wymiaru Kościoła. Rozważania prowadzić będziemy w perspektywie rozumienia Kościoła jako *communio*, której tworzenie jest zadaniem wszystkich ochrzczonych.

Tomasz W I E L E B S K I, ks. dr, kierownik Sekcji Teologii Pastoralnej Wydziału Teologicznego UKSW w Warszawie oraz wykładowca Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Warszawsko-Praskiej, Warszawa, e-mail: tomwielebski@gmail.com

¹ S. G ą d e c k i: *Słowo wstępne*. W: Komisja Duszpasterstwa KEP: *Kościół naszym domem. Kościół naszym domem i szkołą komunii. Program duszpasterskie dla Kościoła w Polsce na lata 2010–2013. Rok 2011/2012*. Red. Sz. S t u ł k o w s k i. Poznań 2011 s. 9.

² J a n P a w e ł I I: *List apostolski Novo millennio ineunte*. Watykan 2001 [dalej: NMI].

I. Kościół jako *communio*

Jan Paweł II we wspomnianym liście *Novo millennio ineunte* na określenie Kościoła użył pojęcia *komunia* (*koinonia*) podkreślając, że jest to ucieleśnienie i objawienie jego istoty (zob. NMI 42). Pojawiające się często w dokumentach II Soboru Watykańskiego pojęcie *communio* wiąże się z nową świadomością Kościoła postrzegającego się jako wspólnota zamierzona przez Boga, zakorzeniona w Bogu i prowadząca do jedności z Bogiem (por. KK 4; 8; 13–15; 18; 21; 24–25; KO 10; KDK 32).

W refleksji teologicznej po II Soborze Watykańskim nie od razu zauważano bogate treści tego pojęcia, zbyt faworyzując ideę Ludu Bożego. Doprowadziło to w konsekwencji do zbyt socjologicznego i politycznego traktowania Kościoła³. Reakcją Urzędu Magisterskiego na rozumienie kościelnej wspólnoty wyłącznie w wymiarze horyzontalnym było nauczanie Nadzwyczajnego Synodu Biskupów, odbywającego się w 20. rocznicę zakończenia II Soboru Watykańskiego. Podkreślił on, że *eklezjologia »komunii« (communio) jest ideą centralną i podstawową w dokumentach Soboru*⁴. Z kolei w liście Kongregacji Wiary do Biskupów Kościoła katolickiego o niektórych aspektach Kościoła pojętego jako *komunia Communio notio* z 1992 r. zwrócono uwagę na to, że pojęcie kościelnej komunii *musi być rozumiane w kontekście całego nauczania biblijnego i tradycji patrystycznej, gdzie »komunia« zakłada zawsze podwójne odniesienie: »wertykalne« (komunia z Bogiem) i »horyzontalne« (komunia między ludźmi)*⁵. Jan Paweł II nakreślił elementy rozumienia Kościoła jako komunii w adhortacji apostołskiej *Christifideles laici* (zob. ChL 18–31), rozwijając je i dokonując ich aplikacji duszpasterskiej w liście *Novo millennio ineunte*.

W nauczaniu Magisterium zauważa się, że kościelna komunია oznacza wspólnotę zamierzoną i zrealizowaną przez Trójjedynego Boga, celem zjednoczenia ludzi z Bogiem i między sobą (zob. ChL 19). *Communio* tworzy się przez sakramenty, szczególnie chrztu i Eucharystii. W Dekrecie o posłudze i życiu prezbiterów *Presbyterorum ordinis* podkreśla się, że *nie zbuduje się żadnej wspólnoty chrześcijańskiej, jeżeli nie będzie ona zakorzeniona w celebracji najświętszej Eucharystii; od niej więc trzeba rozpoczynać wszelkiej wychowanie do ducha wspólnoty* (DP 6). Z kolei Jan Paweł II zwraca uwagę w encyklice *Eccle-*

³ W. Ś m i g i e l: *Uczestnictwo wiernych świeckich w budowaniu Kościoła-Wspólnoty*. Lublin 2010 s. 54–55.

⁴ *II Nadzwyczajne Zgromadzenie Generalne Synodu Biskupów. Watykan 1985. Relatio finalis. Kościół kierowany przez słowo Boże sprawuje tajemnicę Chrystus dla zbawienia świata*. „L'Osservatore Romano”. Wydanie polskie. R. 6: 1985 nr 10 (dodatek) s. 1–6.

⁵ Kongregacja Nauki Wiary: *List do Biskupów Kościoła katolickiego o niektórych aspektach Kościoła pojętego jako komunია „Communio notio”*. W: *W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966–1994*. Red. Z. Z i m o w s k i, J. K r ó l i k o w s k i. Tarnów 1995 s. 391.

sia de Eucharystia vivit na rolę Mszy św. w procesie tworzenia komunii i wychowywania do niej (por. EdE 32; 40–41).

Źródłem i podstawą złożonej struktury Kościoła jest Jego bosko-ludzka natura (KK 8). Za Andrzejem Czają można wyróżnić kilka elementów określających różne wymiary Kościoła. Realizuje się on jako *communio sanctorum*, czyli wspólnota mających udział w tzw. rzeczach świętych (w pełni łaski i prawdy) i związana ze świętymi w niebie. W świecie ujawnia się jako *communio fidelium*, czyli braterska wspólnota wiernych wszystkich ochrzczonych, namaszczonego Duchem Świętym i mających udział w kapłańskiej, prorockiej i królewskiej misji Chrystusa. Jest on też *communio Ecclesiarum*, czyli wspólnotą Kościołów partykularnych, której centrum stanowi Chrystus–Głowa reprezentowany w mocy Ducha przez wspólnotę pasterzy (*communio hierarchica*). Kościelna wspólnota stanowi *communio non plena* – jej pielgrzymi zamysł oznacza, że nie jest ona pełną komunią. Jest ona w drodze ku pełnej powszechności, jedności i świętości, stale strzegąc swojej apostołskiej tożsamości⁶.

Za tworzenie *communio* są odpowiedzialni wszyscy ochrzczeni, zarówno duchowni, jak i świeccy, w różnym stopniu i zakresie. Dokonuje się to między innymi przez działalność różnego rodzaju rad, zarówno na poziomie Kościoła diecezjalnego, jak i parafialnego. Podstawą teologiczną działania tych rad jest nauka Magisterium o powołaniu wszystkich wiernych do realizacji zbawczej posługi Kościoła i ujmująca ich jako podmiot posłannictwa apostołskiego, który obdarzony wielorakimi charyzmatami, realizuje wspólne kapłaństwo całego ludu Bożego (por. DA 3; KK 4; 10; 12; 32; DP 2). Przez chrzest i bierzmowanie świeccy uczestniczą w kapłańskim, prorockim i królewskim urzędzie Chrystusa, z czym wiąże się konieczność rozwoju posług, urzędów i funkcji w służbie Kościoła (por. ChL 23).

II. Struktury komunijne na poziomie diecezji

W świetle nauczania Magisterium, diecezja jest *częścią Ludu Bożego, powierzoną pieczy biskupa i współpracujących z nim kapłanów tak, by trwając przy swym pasterzu i zgromadzona przez niego w Duchu Świętym przez Ewangelię i Eucharystię, tworzyła Kościół partykularnym w którym prawdziwie jest obecny i działa jeden, święty, katolicki i powszechny Kościół Chrystusowy* (DB 11; por. KPK kan. 369). Z powyższych sformułowań wynika, że diecezja jest typową formą Kościoła partykularnego, stanowiąc najbardziej intensywną jego obecność i najwyższe jego urzeczywistnienie. Z punktu widzenia strukturalnego, diecezja

⁶ A. Czaja: *Podstawowe elementy eklezjologii communio*. „Teologia Praktyczna”. T. 3: 2002 s. 51–58; Tenże: *Kościół*. W: *Leksykon teologii pastoralnej*. Red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski. Lublin 2006 s. 399–405.

oznacza pełnię wspólnoty Kościoła, za urzeczywistnianie którego są współodpowiedzialni zarówno duchowni, jak i wierni świeccy. Stojący na czele diecezji, jako jej ojciec i pasterz biskup (por. DB 11; 16) powinien w sprawowaniu funkcji pasterskiej doceniać struktury będące wyrazem komunii kościelnej, które nadają jego rządowi znamię wspólnotowości (por. NMI 45). Jan Paweł II w adhortacji apostolskiej *Pastores gregis* podkreślił, że komuniam kościelną organicznie zakłada *osobistą odpowiedzialność biskupa, ale także uczestnictwo wiernych wszystkich kategorii jako współodpowiedzialnych za dobra Kościoła partykularnego, którzy sami tworzą* (PG 44).

Powyższa współodpowiedzialność może się dokonywać przez pracę różnego rodzaju rad. Należą do nich rady kapłańskie, duszpasterskie i społeczne. Autor pomija rolę synodu diecezjalnego. Chociaż stanowi on ważny akt władzy biskupiej i przejaw komunii (KPK kan. 460–468), autor ogranicza się do działalności struktur funkcjonujących w codziennej pracy Kościoła⁷.

Nową posoborową formą hierarchicznej komunii między biskupem i prezbiterium jest rada kapłańska (dalej: RK). Zapowiedź utworzenia i uzasadnienie działalności tej struktury zawiera Dekret o posłudze i życiu prezbiterów *Presbyterorum ordinis*, w którym wzywa się biskupów do uważania prezbiterów za swoich braci i przyjaciół, chętnego ich słuchania, zasięgania rady i rozmów z nimi o tym, *co dotyczy potrzeb pracy duszpasterskiej i dobra diecezji* (DP 7). W Kodeksie Prawa Kanonicznego definiuje się radę kapłańską jako *zespół kapłanów będących jakby senatem biskupa i reprezentującym prezbiterium. Jej zadaniem jest wspieranie biskupa w kierowaniu diecezją, zgodnie z przepisami prawa, ażeby możliwie najbardziej pomnażało się dobro pasterskie, powierzonej mu części Ludu Bożego* (KPK kan. 495 § 1). Z kolei w Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów *Apostolorum successores* zwraca się uwagę na to, że *biskup jest zobowiązany wysłuchać zdania Rady w ważniejszych sprawach dotyczących życia chrześcijańskiego wiernych i zarządzaniu diecezją* i chociaż w wolności ma podejmować takie decyzje, które uważa za słuszne, to jednak nie powinien bez ważnych powodów odstępować od zgodnej opinii członków rady⁸. W tym samym dokumencie apeluje się do biskupów, aby tworzyli w radach klimat komunii sprzyjający poszukiwaniu w duchu spokojnego dialogu i wzajemnego słuchania najlepszych rozwiązań⁹. W dokumentach Magisterium poleca się, aby niektórym kapłanom spośród rady kapłańskiej, w liczbie nie mniejszej niż sześciu i nie

⁷ Problematykę synodu diecezjalnego w kontekście współodpowiedzialności za urzeczywistnianie i odnowę Kościoła lokalnego podjął bp W. Ś m i g i e l w artykule *Synod diecezjalny jako wyraz kolegialności Kościoła i szansa na ożywienie duszpasterstwa*. „Teologia Praktyczna”. T. 11: 2010 s. 199–210.

⁸ Kongregacja ds. Biskupów: Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów *Apostolorum successores*. Watykan 2005 nr 183.

⁹ Por. tamże.

większej niż dwunastu, mianować członkami kolegium konsultorów, przekazując im określone zadania (por. DB 27; AS 184; KPK kan. 272; 485; 494 § 1–2; 502; 1018 § 1, 2; 1277; 1292 § 1).

Rada kapłańska, będąc kolegialnym organem doradczym odzwierciedlającym sakramentalne braterstwo i wyrażającym jedność kapłaństwa i misji oraz stanowiącym przestrzeń dialogu i współpracy między biskupem i prezbiterium diecezjalnym, może być dobrym narzędziem do przekształcania diecezji w przestrzeń *communio*, będąc zarazem znakiem jedności dla wszystkich wiernych. Chociaż jest ona jedynie instytucją wspomagającą biskupa w zarządzaniu diecezją, to sposób jej pracy może wybitnie przyczynić się do urzeczywistniania się Kościoła jako wspólnoty.

Innym ważnym organem konsultacyjnym działającym w diecezji jest diecezjalna rada duszpasterska (dalej: DRD). O konieczności jej tworzenia mówi się w Dekrecie o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus*, podkreślając, że jej zadaniem jest *badanie i rozważanie tego wszystkiego, co odnosi się do działalności duszpasterskiej oraz wyciąganie z tego praktycznych wniosków* (DB 27). Konkretnie wskazania dotyczące powoływania i działalności DRD zawiera KPK w kanonach 511–514. Stwierdza się w nim, że mogą do niej należeć wierni pozostający w pełnej łączności z Kościołem katolickim, duchowni i członkowie instytutów życia konsekrowanego, a przede wszystkim świeccy. To właśnie oni mają możliwość, a nawet niekiedy obowiązek, ujawniania swojego zdania w sprawach, które dotyczą ich potrzeb duchowych, życzeń i dobra Kościoła (por. KPK kan. 212 § 2–3). Sposób wyboru członków rady powinien dokonywać się według kryteriów reprezentatywności, kompetencji i przydatności (por. KPK kan. 512 § 2). KPK podkreśla, że do rady *należy dobierać tylko tych wiernych, którzy odznaczają się pewną wiarą, dobrymi obyczajami i roztropnością* (KPK kan. 512 § 3). DRD powinna mieć własny statut wydany przez biskupa diecezjalnego, w którym będzie określona jej natura, cel, sposób powoływania członków, ich liczba, czas trwania kadencji. Powinna ona być zwoływana przynajmniej raz w roku (por. KPK kan. 514 § 2). W kodeksie nie definiuje się szczegółowo spraw, którymi powinna ona się zajmować. Tematykę tę uszczegóławia wspomiane już Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów *Apostolorum successores*, w którym mówi się o określonych zadaniach duszpasterskich w diecezji. Przykładowo DRD może podejmować dyskusje na temat planu duszpasterskiego, diecezjalnych inicjatyw misyjnych, katechetycznych i apostolskich, odpowiednich środków służących pogłębianiu formacji doktrynalnej i życia sakramentalnego wiernych, sposobów ułatwiania pracy duszpasterskiej duchownych czy uwrażliwiania opinii publicznej na problemy Kościoła¹⁰. W tym samym dokumencie, kiedy mówi się o bardziej skutecznym działaniu rady, proponuje

¹⁰ Por. tamże, nr 185.

się, aby obrady poszczególnych sesji były poprzedzane odpowiednim studium przygotowawczym¹¹.

Ukazując działalność DRD, należy także odwołać się do adhortacji apostołskiej Jana Pawła II *Christifideles laici*. W dokumencie tym, przypominając nauczanie Dekretu o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem* mówiące o czynnym udziale wiernych świeckich w życiu Kościoła partykularnego (por. DA 10), podkreśla się rolę i znaczenie ich uczestnictwa w DRD. Według adhortacji, udział świeckich w pracach rady ma pozwolić na rozszerzenie zakresu konsultacji oraz szersze i odważniejsze stosowanie zasady współpracy, która w pewnych przypadkach ma charakter decyzyjnalny (por. ChL 25).

Inną formą budowania komunii myślenia i działania na poziomie Kościoła lokalnego jest działalność rady społecznej przy biskupie diecezjalnym. Podstawy teologiczno-prawne do funkcjonowania wspomnianej rady są takie same jak w przypadku DRD, ale nieco inny jest zakres jej działania. Skupia ona autorytety naukowe, które służą biskupowi w wypracowywaniu stanowiska na temat wydarzeń stanowiących swoiste *znaki czasu*. Należą do nich kwestie: poszanowania godności osoby ludzkiej, praw człowieka, małżeństwa i rodziny, życia gospodarczego, politycznego i kulturalnego¹². Z założenia tego typu rada nie jest ciałem interwencyjnym, ani nie angażuje się w bieżące międzypartyjne dysputy. Jej oświadczenia są, odwołującym się do katolickiej nauki społecznej, głosem w dyskusji publicznej dotyczącej ważnych kwestii społecznych. Realizuje ona wskazania zawarte w KPK mówiące o tym, że wierni świeccy mają prawo, stosownie do *posiadanej wiedzy, kompetencji i zdolności wyjawiania swojego zdania świętym pasterzom w sprawach dotyczących dobra Kościoła, oraz – zachowując nienaruszalność wiary i obyczajów, szacunek wobec pasterzy, biorąc pod uwagę wspólny pożytek i godność osoby – podawania go do wiadomości innym wiernym* (KPK kan. 212 § 3).

Podejmując taką działalność, rada społeczna kieruje się wskazaniem prawa kościelnego zawartego w kanonie 227: *wierni świeccy mają prawo aby w zakresie spraw doczesnej społeczności przyznano im wolność przysługującą wszystkim obywatelom. Korzystając wszakże z tej wolności niech zatroszczą się o to, ażeby swoją działalność przepoić duchem ewangelicznym i mieć na uwadze naukę przedstawioną przez Nauczycielski Urząd Kościoła oraz wystrzegać się przedstawiania w kwestiach wątpliwych swojego stanowiska jako nauki Kościoła* (KPK kan. 227).

¹¹ Por. tamże.

¹² Por. *Podstawa programowa rady społecznej przy arcybiskupie metropolii poznańskiej*. W: *Rada społeczna przy arcybiskupie metropolii poznańskiej. Oświadczenia 2005–2008*. Poznań 2008 s. 15–20.

Podsumowując omówienie podstaw teologicznych i prawnych działania wybranych struktur komunijnych na poziomie diecezji, warto postawić pytanie dotyczące stopnia ich realizacji przez biskupów ordynariuszy. W tym kontekście trzeba się zapytać o ich stosunek do kapłanów oraz osób świeckich. Wobec kapłanów biskup ma być ojcem i bratem, miłującym i słuchającym, starającym się z nimi współpracować (por. KK 28; PG 47; AS 76). Z kolei świeccy oczekują od swojego biskupa wsparcia, zachęty i pomocy w formacji do podejmowania odpowiedzialności za Kościół w obrębie struktur diecezjalnych i parafialnych (AS 108; PG 51). Ma on w Kościele partykularnym tworzyć struktury komunii i uczestnictwa, wsłuchując się w Ducha Świętego przemawiającego w wiernych (PG 44). Pytanie o sposób sprawowania władzy biskupa w diecezji należy postawić szczególnie w perspektywie obchodzonej 20. rocznicy nowego podziału terytorialnego Kościoła w Polsce. Jego celem było to, *aby w każdej diecezji istota Kościoła stała się bardzo przejrzysta, a także by biskup mógł stosownie i skutecznie wypełniać wszystkie swoje obowiązki, jak tego coraz bardziej wymagają potrzeby religijne, duchowe i moralne oraz zmiany społeczne i kulturalne, dokonujące się w dzisiejszych czasach*¹³. W jakim stopniu ten zamiar został zrealizowany? Czy czasem nie zatrzymano się w wielu wypadkach tylko na reformie struktur, pomijając wspólnotowy wymiar Kościoła partykularnego? Należy tutaj odwołać się do nauczania Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów *Apostolorum successores*, w którym mówiąc o działalności różnych struktur uczestniczących w funkcji pasterskiej biskupa, podkreśla się, że powinny zawsze służyć *dobru dusz* i być dalekie *od wszelkiej niepotrzebnej komplikacji czy biurokracji*¹⁴.

III. Struktury komunijne na poziomie parafii

W świetle nauczania Magisterium, parafia jest *określoną częścią diecezji* (DB 30), która w pewien sposób przedstawia *widzialny Kościół ustanowiony na całej ziemi* (KL 42). Jest ona *określoną wspólnotą wiernych, utworzoną na sposób stały w Kościele partykularnym, nad którą pasterską pieczę, pod władzą biskupa diecezjalnego, powierza się proboszczowi jako jej własnemu pasterzowi* (KPK kan. 515 § 1). Jan Paweł II podkreślał w adhortacji apostolskiej *Christifideles laici*, że: *parafia jest niejako ostatecznym umiejscowieniem Kościoła, a poniekąd samym Kościołem zamieszkującym pośród swych synów i córek. Wszyscy powinniśmy odkryć, przez wiarę, prawdziwe oblicze parafii, czyli samą »tajemnicę Kościoła«, który właśnie w niej istnieje i działa (...) Ona nigdy nie jest strukturą, terytorium, budynkiem, ale raczej »rodziną Bożą jako braci ożywo-*

¹³ Zob. Jan Paweł II: Bulla *Totus Tuus Poloniae populus* <http://www.esciagi.info/biblioteka/u-totus-tuus-poloniae-populus-2210.html> [data pobrania: 27.10. 2012].

¹⁴ Kongregacja ds. Biskupów: Dyrektorium o pasterskich zadaniach biskupów *Apostolorum successores*, dz. cyt., nr 178.

ných duchem jedności« [KK 28]; »domem rodzinnym, braterskim i gościnnym«, wspólnotą wiernych. (...) jest wspólnotą wiary oraz wspólnotą organiczną, czyli taką, która składa się z wyświęconych kapłanów i z innych chrześcijan (ChL 27).

Bł. Jan Paweł II, odwołując się do eklezjologii komunii, sformułował teologiczną definicję parafii, wzywając zarazem do jej stanowczej odnowy (popr. ChL 26). O jej odnowie pisał w adhortacji apostołskiej *Ecclesia in Europa*, podkreślając, że spełnia ona i ma nadal do spełnienia ważne zadanie w wymiarze duszpasterskim i eklezjalnym. To właśnie w niej dokonuje się socjalizacja i humanizacja (por. EiE 15). Na ważną rolę parafii w procesie przekazywania wiary, sprawowania duszpasterstwa, celebracji liturgicznych, sprawowania sakramentów, katechizacji i katechumenatu zwrócono też uwagę w *Instrumentum laboris* przygotowanym na XIII Synod Biskupów pt. *Nowa ewangelizacja dla przekazu wiary chrześcijańskiej*¹⁵.

Odnowa parafii wiąże się między innymi z zaangażowanym udziałem osób świeckich w jej życiu i realizowanym przez nich apostołstwem wspólnotowym. Potrzebna jest do tego ścisła współpraca wiernych świeckich z kapłanami, z którymi mają oni rozmawiać i rozwiązywać problemy własne i świata (por. DA 10). Prezbiterzy mają chętnie słuchać świeckich, rozpatrując po bratersku ich pragnienia i uznając ich doświadczenie na różnych polach ludzkiego działania (por. DP 9). Płaszczyzną wzajemnej współpracy mają być parafialne rady duszpasterskie (por. ChL 27), których tworzenie usilnie zalecał dekret II Soboru Watykańskiego o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem*, gdzie podkreślono, że rady mają wspierać działalność apostołską Kościoła, *czy to na polu ewangelizacji i uświęcania, czy to na terenie charytatywnym i społecznym* (...) koordynując różne świeckie stowarzyszenia i inicjatywy (DA 26).

Ogólna zachęta dokumentów II Soboru Watykańskiego do tworzenia rad duszpasterskich na poziomie diecezjalnym i parafialnym zaowocowała ich powstawaniem w wielu krajach Europy Zachodniej. Wiązało to się z pewnymi trudnościami. Odpowiedzią na te trudności było *motu proprio* Pawła VI *Ecclesiae Sanctae*, zawierające podstawę do powołania i działalności rad duszpasterskich. Wspomnieć też należy o okólniku Kongregacji dla Duchowieństwa o radach duszpasterskich z 1972 r., liście okólnym Kongregacji do Spraw Duchowieństwa z 1973 r. oraz instrukcji Kongregacji do Spraw Biskupów *Ecclesiae imago* z 1973 r. We wszystkich wymienionych dokumentach pokazany został sposób powoływania rad, ich strukturę, zadania i kompetencje¹⁶.

¹⁵ Synod Biskupów. XIII zwyczajne zgromadzenie ogólne. *Nowa ewangelizacja dla przekazu wiary chrześcijańskiej. Instrumentum laboris*. Watykan 2012 nr 80–83.

¹⁶ Por. A. Potocki: *Parafialne rady duszpasterskie – pomysł na podmiotowość laikatu i demokratyzację struktur w Kościele katolickim?* W: *Wybrane problemy DEMOKRACJI I PODMIOTOWOŚCI. Wprowadzenie*. Red. K. Wielecki. Warszawa 2010 s. 165.

Kwestię tworzenia PRD podjął Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r. zalecając, aby, jeśli jest to pożyteczne, po zasięgnięciu opinii rady kapłańskiej przez biskupa diecezjalnego w *każdej parafii ustanowić radę duszpasterską*, której przewodniczącym ma być proboszcz, a członkami wierni wraz z tymi, *którzy z urzędu uczestniczą w trosce duszpasterskiej o parafię* (KPK kan. 536). Rada duszpasterska ma jedynie głos doradczy i kieruje się zasadami określonymi przez biskupa diecezjalnego (KPK kan. 536). Zgodnie ze wskazaniem KPK, w każdej parafii powinna być także ustanowiona rada do spraw ekonomicznych, której członkowie *świadczą pomoc w administrowaniu dobrami parafialnymi* (KPK kan. 537). Ogólne wskazania KPK znalazły dopełnienie w przywoływanej już adhortacji apostolskiej *Christifideles laici*, wyprowadzając praktyczne wnioski z eklezjologicznej koncepcji Kościoła jako komunii. Podkreślono w niej, że wspólnotowość życia parafialnego domaga się *coraz szerszego, mocniejszego i zdecydowanego dowartościowania rad duszpasterskich* (ChL 27).

O działalności PRD wspomina instrukcja *Kapłan, pasterz i przewodnik wspólnoty parafialnej* z 2002 r. W dokumencie, nawiązując do KPK i wcześniejszego nauczania Magisterium, przypomina się, że podstawowym celem istnienia PRD jest zapewnienie w sposób instytucjonalny wiernym wypływającej z sakramentu chrztu możliwości podejmowania, wraz z duchownymi, współodpowiedzialności za duszpasterstwo. Przez działania w PRD wierni mogą przyczynić się do budowania kościelnej jedności w parafiach i rozbudzać zapał misyjny wobec niewierzących, jak i osób zaniedbujących praktykę życia chrześcijańskiego¹⁷. W omawianym dokumencie podano przykładowe problemy, którymi mogą się zajmować PRD: kwestia inicjatyw misyjnych, katechetycznych i apostolskich; rozwijanie formacji doktrynalnej i życia sakramentalnego wiernych; wspomaganie działalności duszpasterskiej kapłanów w różnych środowiskach; uwrażliwianie opinii publicznej na problemy Kościoła. W dokumencie zauważono, że nie można traktować PRD jako organu wyřeczającego proboszcza w kierowaniu parafią i ograniczającego jego rolę jako przewodniczącego wspólnoty pasterza¹⁸.

W KPK podkreśla się, aby w każdej parafii istniała rada do spraw ekonomicznych, której głównym zadaniem jest pomoc proboszczowi w administrowaniu dobrami parafialnymi w oparciu o prawo powszechne i dekrety biskupa (por. KPK kan. 537). W świetle norm prawa kościelnego należą do nich przygotowanie zestawienia przewidywanych przychodów i wydatków na rok podatkowy (por. KPK kan. 1284 § 3) oraz przedkładanie każdego roku sprawozdania ordynariuszowi miejsca (por. KPK 1287 § 1) i wiernym (por. KPK 1287 § 2). Prawo kościelne zauważa, że administratorzy dóbr *mają wypełniać swoje zadania ze starannością dobrego gospodarza* (KPK 1284 § 1), a w szczególności między

¹⁷ Por. Kongregacji ds. Duchowieństwa: *Kapłan, pasterz i przewodnik wspólnoty parafialnej*. Watykan 2002 nr 26.

¹⁸ Por. tamże.

innymi czuwać, aby dobra powierzone ich pieczy nie przepadły lub nie doznały jakiejś szkody, zawierając w tym celu w razie potrzeby odpowiednie umowy ubezpieczające. Mają oni także we właściwym czasie skrupulatnie pobierać dochody z dóbr i należności, przechowując je bezpiecznie i używając ich zgodnie z wolą fundatora albo normami prawnymi. Ich zadaniem jest także należyte prowadzenie ksiąg przychodów albo rozchodów, a pod koniec każdego roku mają sporządzić sprawozdanie ze swojego zarządu (por. KPK kan. 1284 § 2).

W niektórych krajach nadano radom duszpasterskim i ekonomicznym zbyt duże kompetencje, zapominając o tym, że posiadają one tylko głos doradczy, a nie rozstrzygający i decyzyjny. W związku z tym powstał w Watykanie w 1997 r. dokument opracowany przez kilka dykasterii *Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów*, regulujący powoływanie i działalność przywoływanych rad. W dokumencie przypomniano, że rady mają głos doradczy oraz podkreślono, iż proboszcz jest przewodniczącym rady; decyzje podjęte przez parafialną radę duszpasterską bez udziału proboszcza lub wbrew jego woli są nieważne¹⁹.

Na gruncie polskim Komisja Episkopatu Polski do Spraw Apostolstwa Świeckich wydała *Dyrektorium apostolstwa świeckich* (1969 r.), w którym polecała tworzenie w każdej parafii PRD²⁰. Ta sama Komisja wydała także *Wytyczne w sprawie Parafialnych Rad Duszpasterskich* zatwierdzone przez Konferencję Episkopatu Polski w 1975 r. Mimo wielu lat, które upłynęły od wydania *Wytycznych*, są one nadal obowiązującym dokumentem Magisterium Kościoła w Polsce, będąc punktem odniesienia do określenia na poziomie poszczególnych diecezji szczegółowych norm określających sposoby powoływania rad, ich działań i zadań.

Warto w tym miejscu, odwołując się do *Wytycznych*, nakreślić cele i zadania stawiane PRD. Dokument podkreśla, że działalność PRD przyczynia się do przekształcania parafii w świadomą wspólnotę, która bierze na siebie troskę o odpowiedzialność za pracę duszpasterską i szukanie rozwiązań problemów w parafii. Jest ona także organem studyjnym pomagającym w postawieniu diagnozy sytuacji społeczno-religijnej parafii. Dzięki jej pracy może urzeczywistnić się prawo ludzi świeckich do czynnego udziału w życiu parafii i realizacji apostolskiej misji Kościoła²¹.

¹⁹ Dokument międzydykasterialny: *Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów*. Watykan 1997 art. 5 § 2–3.

²⁰ Komisja Apostolstwa Świeckich KEP: *Dyrektorium apostolstwa świeckich*. Warszawa 1969 nr 80.

²¹ *Wytyczne w sprawie Parafialnych Rad Duszpasterskich*. „Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie”. R. 66: 1976 nr 1–2 pkt 5–6.

Problematyką działalności rad duszpasterskich oraz ekonomicznych zajął się II Polski Synod Plenarny (1991–1999). W dokumencie *Sól ziemi. Powołanie i posłannictwo świeckich* Synod stawia diagnozę istniejącej w Polsce sytuacji: *Niepokojącym zjawiskiem jest brak odpowiednio szerokiej współpracy kapłanów ze świeckimi w planowaniu przedsięwzięć duszpasterskich i materialnych w parafii. Świeccy często nie zdają sobie sprawy z możliwości takiej współpracy pod przewodnictwem proboszcza. W praktyce w wielu parafiach nie istnieją lub nie wypełniają swych zadań rady duszpasterskie i ekonomiczne*²². Jaka ma być odpowiedź na istniejący stan rzeczy? We wspomnianym dokumencie postuluje się, aby *powoływać rady duszpasterskie tam, gdzie ich brak, i umacniać istniejące. Świeccy powinni być zaznajomieni z zasadami współpracy z duszpasterzami w tych gremiach*²³. Z kolei w innym dokumencie II Polskiego Synodu Plenarnego *Potrzeby i zadania nowej ewangelizacji na przełomie II i III Tysiąclecia Chryścijaństwa* przypomina się, że *KPK zobowiązuje do tworzenia parafialnych rad ekonomicznych i zaleca tworzenie parafialnych rad ekonomicznych*²⁴. Dalej w dokumencie stwierdza się: *Istnienie tych rad było utrudnione w czasach komunizmu. Obecnie nic nie stoi na przeszkodzie w ich powoływaniu i działaniu. Zaangażowani w radach katolicy świeccy mają przede wszystkim służyć swoją radą i doświadczeniem, unikając przy tym postach roszczeniowych. Zaleca się, aby w programie wizytacji kanonicznej parafii znalazło się miejsce na spotkanie z radą parafialną bądź ekonomiczną. Pozwoli to biskupowi poznać członków tych rad, jak również zweryfikować ich działalność*²⁵.

Mówiąc o działalności struktur komunijnych w parafii, warto też nawiązać do przemówienia, jakie papież Benedykt XVI wygłosił do III grupy polskich biskupów przebywających w Watykanie z wizytą *ad limina Apostolorum* w 2005 r. Jest to ważny kierunek pracy dla polskiego Kościoła. Zwracając uwagę na konieczność przekształcania parafii we *wspólnotę kościelną i kościelną rodzinę*, papież podkreślił rolę aktywnego udziału ludzi świeckich w tworzeniu tej wspólnoty. Benedykt XVI, przywołując nauczanie prawa kościelnego na temat działalności rad duszpasterskich i rad do spraw ekonomicznych, zauważył, że: *choć mają one jedynie charakter doradczy, a nie decyzyjny, mogą jednak skutecznie pomagać odpowiedzialnym duszpasterzom w rozeznaniu potrzeb wspólnoty i w określeniu właściwych sposobów wychodzenia im naprzeciw. Współpraca rad*

²² *Sól ziemi. Powołanie i posłannictwo świeckich*. W: *II Polski Synod Plenarny (1991–1999)*. Poznań 2001 s. 152 nr 29.

²³ Tamże, s. 154 nr 41.

²⁴ *Potrzeby i zadania nowej ewangelizacji na przełomie II i III Tysiąclecia Chryścijaństwa*. W: *II Polski Synod Plenarny (1991–1999)*, dz. cyt., s. 23 nr 46.

²⁵ Tamże.

z duszpasterzami powinna zawsze przebiegać w duchu wspólnej troski o dobro wiernych²⁶.

Przypatrując się działalności parafialnych rad duszpasterskich i ekonomicznych, można zauważyć pewne trudności. Z jednej strony pojawiają się sytuacje, w których świeccy pragną narzucać duchownym swoje decyzje, co jest niezgodne z punktu widzenia prawa kościelnego. Z drugiej jednak strony rady są niedoceniane lub nawet neguje się potrzebę ich istnienia. Przyczyna takich postaw leży w przyzwyczajeniu części duchownych do działania autorytarnego i samodzielnego, uważających się za jedyny podmiot działalności duszpasterskiej. Trudności rodzą się także po stronie laikatatu. Świeccy, przyzwyczajeni często przez duchownych do biernej postawy, nie podejmują aktywności pastoralnej w parafiach. Może się to także wiązać z brakiem odpowiedniej formacji²⁷. Zmieniając istniejący stan rzeczy, należy formować zarówno osoby duchowne, jak i świeckie, pokazując, że działalność rad może pomagać w przekształcaniu parafii we wspólnotę, służąc dobrze upodmiotowieniu wiernych²⁸. Parafia stając się »miejscem« zjednoczenia wiernych, a zarazem »znakiem« i »narzędziem« powołania wszystkich ludzi do życia w komunii, dobrze odpowie na potrzeby zagubionych we współczesnym świecie ludzi (ChL 27).

IV. Ku przyszłości

Po przedstawieniu nauczania Magisterium dotyczącego struktur komunijnych w diecezji i parafii pragniemy wskazać na konieczność podejmowania pewnych działań na różnych poziomach Kościoła w Polsce, co ma pomóc w urzeczywistnieniu się jego wspólnotowego charakteru. Autor ma świadomość, że nie sposób w tego typu opracowaniu szczegółowo i wyczerpująco potraktować całości problematyki, dlatego skupi się tylko na niektórych działaniach.

Jednym z zadań teologii pastoralnej jest budowanie aktualnych modeli teologicznych oraz odpowiadających im imperatywów i programów działania, według których Kościół będzie realizował swoją misję pośrednictwa zbawczego²⁹. W tworzeniu tego rodzaju modeli należy korzystać zarówno z nauczania Magisterium Kościoła, jak i wyników badań socjologicznych. Sięgnięcie do Magisterium sprawia, że proponowane do realizacji w działalności duszpasterskiej mode-

²⁶ Benedykt XVI do biskupów polskich. *Przemówienia wygłoszone z okazji wizyty ad limina Apostolorum w roku 2005*. Poznań 2005 s. 27–28.

²⁷ R. Kamiński: *Parafia miejscem realizacji duszpasterstwa*. W: *Teologia pastoralna*, T. 2. *Teologia pastoralna szczegółowa*. Red. R. Kamiński. Lublin 2002 s. 54–55.

²⁸ A. Potocki: *Parafialne rady duszpasterskie – pomysł na podmiotowość laikatatu i demokratyzację struktur w Kościele katolickim?*, dz. cyt., s. 170.

²⁹ Por. W. Piwowarski: *Socjologia religii a teologia pastoralna i duszpasterstwo*. W: *Z badań nad religijnością Polską. Studia i materiały*. Red. W. Piwowarski, W. Zdaniewicz. Poznań-Warszawa 1986 s. 85.

le są wierne duchowi Objawienia odczytywanego i interpretowanego przez Kościół. Z kolei zinterpretowane teologicznie wyniki prowadzonych badań pozwalają zarówno na zobiektywizowane odczytywanie znaków czasu, jak też pomagają w weryfikacji dotychczasowych stosowanych metod i form działania.

W powyższym kontekście rodzi się pytanie, w jakim stopniu działania Kościoła w Polsce dotyczące powoływania i funkcjonowania struktur komunijnych mają za punkt wyjścia nauczanie Magisterium. Wydaje się, że również w naszym kraju widoczne jest zjawisko, o którym wspomniał na synodzie biskupów poświęconym nowej ewangelizacji kard. Zenon Grocholewski, przewodniczący Kongregacji Wychowania Katolickiego. Szukając przyczyn ewangelizacyjnego kryzysu Kościoła, zwrócił on uwagę na fakt, że w praktyce teolodzy zbyt mało nawiązują w swej pracy do Magisterium Kościoła. Kard. Grocholewski podkreślił, że Bóg nie zostawił naszego rozumienia Pisma Świętego i Tradycji na pastwę różnych dziwacznych opinii, które sięją niekiedy wielkie zamieszanie, ale dał nam wielki skarb w postaci Magisterium Kościoła. Mówca, nawiązując do konstytucji II Soboru Watykańskiego o Objawieniu Bożym *Dei Verbum* oraz do najnowszego dokumentu Międzynarodowej Komisji Teologicznej *Teologia dzisiaj. Perspektywy, zasady i kryteria*, mówił, że Pismo Święte, Tradycja i Magisterium Kościoła stanowią nierozdzielalną całość (KO 10)³⁰. Nawiązując do powyższej opinii odnoszącej się do teologów, tym bardziej należy się także zapytać o wykorzystanie Magisterium Kościoła przez poszczególnych duszpasterzy. Czy ich działalność jest zawsze poprzedzona refleksją teologiczną, która znajduje przełożenie na konkretne inicjatywy pastoralne? Warto w tym miejscu przywołać nauczanie bł. Jana Pawła II, który w adhortacji *Pastores dabo vobis* pisał o pastoralności całej teologii i konieczności *kształtowania działalności duszpasterskiej zgodnie z poprawną wizją teologiczną* (PDV 55).

Mówiąc o naukowej refleksji polskich teologów, odnosi się nieraz wrażenie, że jeszcze za mało jest ona zharmonizowana z realizacją podejmowanych przez Kościół w Polsce kierunków pracy duszpasterskiej. Cieszy fakt, że już od kilku lat przewodniczący Komisji Duszpasterstwa KEP, abp Stanisław Gądecki, zaprasza do bliższej współpracy przedstawicieli różnych dyscyplin teologicznych, w tym teologów pastoralistów, do przygotowywaniu koncepcji programu duszpasterskiego. Jest to jeden z konkretnych przejawów realizacji *komunijnej wizji duszpasterstwa*, u źródeł którego powinna leżeć pogłębiona refleksja teologiczna. Wydaje się jednak, że brakuje większego jeszcze zaangażowania ośrodków teologicznych nie tylko w przygotowywanie tematyki programu, ale później w jego propagowanie, proponowanie konkretnych sposobów realizacji i ewaluacji. War-

³⁰ Z. Grocholewski: *Dlaczego skuteczność katechizacji jest nikła?* <http://kosciol.wiara.pl/doc/1321013.Kard-Grocholewski-Kryzys-mimo-rozwoju-edukacji> [data pobrania: 27.10.2012]; Międzynarodowa Komisja Teologiczna: *Teologia dzisiaj. Perspektywy, zasady i kryteria*. Kraków 2012 nr 30, 37.

to zapytać, czy na polskich wydziałach teologicznych w dostatecznym zakresie podjęto kwestie urzeczywistniania Kościoła jako *communio*? Czy zbudowano odpowiadające na wyzwania czasów modele działania struktur komunijnych? Czy próbowano zdiagnozować przyczyny braku w wielu diecezjach i parafiach DRD i PRD, albo ich działania w sposób nie zawsze zgodny z nauczaniem Magisterium?

Warto w tym miejscu postawić również pytanie o wykorzystanie w prowadzonej refleksji teologicznej i działaniach duszpasterskich dotyczących funkcjonowania struktur komunijnych badań socjologicznych, do czego tak usilnie zachęca II Sobór Watykański w Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* (por. KDK 62). Na tę kwestię zwróciła też uwagę Międzynarodowa Komisja Teologiczna w przywoływanym już dokumencie³¹. Można zaryzykować stwierdzenie, że jeszcze zbyt rzadko sięga się do nich w programowaniu i ewaluacji działań Kościoła w Polsce. Jeżeli chodzi o badania działalności struktur komunijnych na terenie parafii, to są co prawda badania dotyczące działania różnego rodzaju rad, ale wydaje się, że nie obejmuje one całości zagadnień. Nie chodzi przecież tylko o stwierdzenie faktu ich występowania na terenie parafii, ale o zbadanie ich sposobu powoływania, struktury, realizowanych zadań, wierności nauczania Magisterium. Z powadzonych do tej pory w Polsce badań wynika, że w wielu polskich parafiach nie działają rady duszpasterskie i ekonomiczne, o czym zresztą stwierdza przywoływane wcześniej nauczanie II Polskiego Synodu Plenarnego³². Do 2012 roku nie było też w Polsce badań DRD. Warto w tym miejscu podkreślić rolę abpa S. Gądeckiego, otwartego na przeprowadzenie tego typu badań przez pracowników Sekcji Teologii Pastoralnej WT UKSW, które to badania były punktem wyjścia w refleksji nad kondycją DRD w czasie ich pierwszego Krajowego Kongresu we wrześniu

³¹ Międzynarodowa Komisja Teologiczna: *Teologia dzisiaj. Perspektywy, zasady i kryteria*, dz. cyt., nr 83.

³² Problematykę działania PRD podejmuje w swoich badaniach ISKK SAC. Z ogólnopolskich badań religijności prowadzonych przez Instytut w 2002 r. wynika, że 44,4% respondentów spotkało się w swojej parafii z działalnością Parafialnej Rady Duszpasterskiej, a tylko 9,7% z działalnością Parafialnej Rady Ekonomicznej. Z kolei dane opublikowane przez Instytut w 2006 r. świadczą o tym, że w co dziesiątej polskiej parafii działają tego typu rady. Instytut przeprowadził też w 2003 i 2008 r. razem z GUS badania Trzeciego Sektora. Wynika z nich, że w 2003 r. w 19,9% polskich parafii działały różnego rodzaju rady. Na przestrzeni pięciu lat stan ten uległ wzrostowi o 7,1% – zob. E. Firli: *Parafia w społecznej świadomości*. W: *Kościół katolicki na początku trzeciego tysiąclecia w opinii Polaków*. Red. W. Zdaniewicz, S. H. Zaręba. Warszawa 2004 s. 160–162; *Wykaz parafii w Polsce 2006*. Red. W. Zdaniewicz, S. H. Zaręba, R. Stępisiewicz. Warszawa 2006 s. 24; W. Okrasa, J. Herbst, W. Zdaniewicz: *Organizacje, wspólnoty i instytucje społeczne Kościoła katolickiego – potencjał i specyfika kościelnego trzeciego sektora w Polsce*. W: *Stowarzyszenia, fundacje i społeczne podmioty wyznaniowe w 2008 r.* Warszawa 2010 s. 202–230 wraz z badaniami dostępnymi w ISKK.

2012 roku³³. Trzeba mieć nadzieję, że tego typu badania, obejmujące zarówno diagnozę obecnej sytuacji pastoralnej, nie tylko w odniesieniu do struktur komunijnych, jak i prognozę przewidywanych zmian, staną się stałą praktyką Kościoła w Polsce.

Patrząc na działania struktur komunijnych w Polsce, trzeba pytać o stopień zaangażowania wiernych świeckich w ich funkcjonowanie. Należy w tym miejscu przypomnieć nauczanie *Katechizmu Kościoła katolickiego*, w którym charakteryzując udział laikatu w misji królewskiej Chrystusa, podkreśla się, że: w *Kościele wierni świeccy mogą współdziałać w wykonywaniu władzy, zgodnie z przepisami prawa. Dotyczy to ich obecności na synodach partykularnych, synodach diecezjalnych, w radach duszpasterskich, sprawowaniu »in solidum« misji duszpasterskiej w parafiach, współpracy w radach ekonomicznych, udziału w trybunałach kościelnych* (KKK 911). Czy nauczanie Magisterium dotyczące struktur komunijnych i udziału w nich dobrze przygotowanych teologicznie i uformowanych duchowo świeckich jest w dostateczny sposób w Polsce znane i realizowane? Udział świeckich w życiu Kościoła należy widzieć w perspektywie poznawania, a następnie przekładania na codzienność eklezjologii soborowej. Punktem wyjścia w prowadzonych działaniach musi być formacja teologiczna, zarówno osób duchownych, jak i świeckich. Najpierw trzeba dobrze poznać eklezjologię soborową oraz posoborowe nauczanie Magisterium dotyczące struktur komunijnych, a następnie wspólnie zastanawiać się, jak je konsekwentnie wcielić w życie.

Źródłem do poznawania eklezjologii i nauczania Magisterium dotyczącego struktur komunijnych powinny być w głównej mierze dokumenty II Soboru Watykańskiego, jak i *Katechizm Kościoła katolickiego*. Benedykt XVI napisał w liście apostolskim ogłaszającym Rok Wiary *Porta fidei*, że 50. rocznica otwarcia Soboru może być *dobrą okazją, aby zrozumieć teksty pozostawione przez ojców soborowych, które zdaniem bł. Jana Pawła II nie tracą wartości i blasku. Konieczne jest, aby były należycie odczytywane, poznawane i przyswajane jako miarodajne i normatywne teksty Magisterium, należące do Tradycji Kościoła*³⁴. Warto w tym kontekście zapytać, czy zarówno duszpasterze jak wierni świeccy w Polsce dobrze przyswoili sobie znajomość nauczania II Soboru Watykańskiego i konsekwentnie wcielają je w życie? Czy w kontekście przeżywanego obecnie w Kościele roku wiary nie należy w zaplanowany metodycznie sposób podjąć refleksję nad nauczaniem II Soboru Watykańskiego i *Katechizmu Kościoła katolic-*

³³ Artykuł zawierający wybrane wyniki badań DRD został umieszczony w bieżącym numerze „Teologii Praktycznej”. Wynika z nich, że tego typu rady działają w 26 polskich diecezjach – zob. T. W i e l e b s k i; M. J. T u t a k: *Diecezjalne Rady Duszpasterskie w Polsce. Między ideałem a rzeczywistością*. „Teologia Praktyczna”. T. 13: 2012 s. 11–12.

³⁴ B e n e d y k t X V I: *List apostolski w formie »motu proprio« Porta fidei ogłaszający Rok Wiary*. Watykan 2012 nr 5.

kiego, do czego wzywa nota Kongregacji Nauki Wiary³⁵? Dotyczy to również nauczania Magisterium Kościoła na temat struktur komunijnych, które powinno nie tylko być dobrze przyswojone, ale również realizowane w codziennej praktyce. Czy nie można założyć, że jednym z owoców roku wiary w Kościele w Polsce będzie powołanie do życia DRD we wszystkich polskich diecezjach oraz PRD i PRE w parafiach, w których one jeszcze nie funkcjonują?

Formacja osób duchownych i świeckich, pragnących angażować się w działalność wielorakich struktur komunijnych, nie może ograniczać się tylko do wymiarów teologicznych, ale także powinna obejmować zagadnienia z psychologii grupy, organizacji i zarządzania oraz ekonomii. Trzeba nie tylko wiedzieć, jaka jest poprawna *wizja teologiczna Kościoła* i jakie miejsce mają w jej urzeczywistnieniu odgrywać struktury komunijne, ale też uczyć się w praktyce tego, jak one mają funkcjonować. I znowu rodzi się pytanie: na ile w formacji osób duchownych i świeckich uwzględnia się wskazania nauk pozateologicznych mówiących o funkcjonowaniu struktur komunijnych, które można określić mianem konsultacyjnych?

Istnieje potrzeba propagowania sprawdzonych w praktyce dobrych przykładów działania diecezjalnych czy parafialnych rad duszpasterskich oraz rad ekonomicznych. Wielu duchownych oraz świeckich pragnęłoby zaangażować się w ich działanie, ale po prostu nie wiedzą, jak to konkretnie czynić. Potrzebne są spotkania formacyjne dla ich członków, zawierające zarówno element formacji duchowej, jak też intelektualnej, przybliżający nauczanie Magisterium oraz konkretne wskazania dotyczące podejmowanych działań³⁶.

Nie wystarczy znajomość Magisterium oraz wskazań nauk pozateologicznych dotyczących struktur komunijnych i ich roli w przekształcaniu Kościoła we wspólnotę. Trzeba konsekwentnego wcielania w życie tych wskazań, bez zrażania się niepowodzeniami i trudnościami. Wspólnota Kościoła jest *communio non plena*. Jawi się tutaj konieczność pozytywistycznej pracy u podstaw, której punktem wyjścia będzie otwieranie się na działanie łaski Bożej. Nie wystarczy tylko

³⁵ Por. Kongregacja Nauki Wiary: *Nota zawierająca wskazania duszpasterskie na Rok Wiary*. Watykan 2012 nr 5–6.

³⁶ Przykładowo, w archidiecezji poznańskiej organizuje się szkolenia dla członków parafialnych rad ekonomicznych. Celem szkoleń jest podniesienie poziomu wiedzy z zakresu makro i mikroekonomii, praktycznych umiejętności zarządzania parafią w aspekcie ekonomii i finansów, pozyskiwania środków na działalność parafii, znajomości prawa pracy, ubezpieczeń a także kontaktów z mediami, promocji i reklamy. – zob. <http://ekai.pl/akademiaekonomiczna/x47462/rozpoczely-sie-szkolenia-z-ekonomii/> [data pobrania: 27.10.2012]. Warto też odwołać się do doświadczeń archidiecezji krakowskiej, w której w latach 1996–1997 przeprowadzono projekt badawczo-szkoleniowy obejmujący zarówno badania działalności parafialnych rad duszpasterskich w poszczególnych parafiach, jak i szkolenia uwzględniające uzyskane wyniki, nauczanie Magisterium oraz doświadczenia innych krajów – zob. *Duszpasterskie rady parafialne. Ich rola i miejsce w Kościele*. Red. A. P o r e b s k i. Kraków 1999.

podjęcie wspomnianej problematyki w trzyletnim programie duszpasterskim dla Kościoła w Polsce. Trzeba do niej powracać w następnych, strategicznych programach. W liście apostolskim *Novo millennio ineunte*. Jan Paweł II pisał: *Czynić Kościół domem i szkołą komunii (...) to wielkie zadanie, jakie czeka nas w rozpoczynającym się tysiącleciu, jeżeli chcemy pozostać wierni Bożemu zamysłowi, a jednocześnie odpowiedzieć na najgłębsze oczekiwanie świata* (NMI 43). Wspomniane zadanie należy widzieć w dalekosiężnej perspektywie nowej ewangelizacji, której potrzeba jest jednym z głównych zadań współczesnego Kościoła.

Podjmując kwestię diecezjalnych i parafialnych struktur komunijnych w Polsce, próbowaliśmy pokazać ich podstawy teologiczno-prawne, a następnie zwrócić uwagę na pewne kierunki działań, które należałoby podjąć, aby zawarte w nich nauczanie Magisterium było sukcesywnie wcielane w życie. Ma to służyć realizacji komunijnej istoty Kościoła.

Na koniec rodzi się pytanie o szerszy kontekst, w którym powinny być umieszczone proponowane działania i o ich stopień ważności. Wydaje się słusznym ponowne przypomnienie nauczania Jana Pawła II podkreślającego, że przed przejściem na płaszczyznę działania i programowaniem kolejnych przedsięwzięć, należy *krzewić duchowość komunii*, czyli dostrzegać tajemnicę Trójcy Świętej zamieszkującej w nas i w obliczach braci (NMI 43). Papież pisał o budowaniu więzi z braćmi, którzy należą do tego samego Kościoła i postrzeganiu ich jako kogoś bliskiego. Wzywając do dostrzegania w braciach pozytywnych cech osobowości, przestrzegał przed egoizmem. Zwracał uwagę na to, że u źródeł komunii musi być właściwa postawa duchowa, gdyż bez niej zewnętrzne narzędzia komunii na niewiele się zdadzą – mogą one wtedy stać się *bezdusznymi mechanizmami, raczej pozorami komunii niż sposobami jej wyrażania i rozwijania* (NMI 43). Niech zatem nauczanie bł. Jana Pawła II nieustannie nam towarzyszy w trudnym dziele przekształcania Kościoła we wspólnotę, w którym ważną rolę mają do odgrywania diecezjalne i parafialne struktury komunijne.